

**Kasvattajan sensitiivisyys vuorovaikutuksessa lapsen
kanssa päiväkodin ohjatun toiminnan aikana**

Suvi-Tuulia Korhonen

Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma
Kevätlukukausi 2016
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Korhonen, Suvi-Tuulia. 2016. Kasvattajan sensitiivisyys vuorovaikutuksessa lapsen kanssa päiväkodin ohjatun toiminnan aikana. Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 43 sivua.

Kasvattajien sensitiivisyys on varhaiskasvatuksen laadun ehto. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyy vuorovaikutuksessa lapsen kanssa päiväkodin ohjatun toiminnan aikana. Tutkimuksessa tarkasteltiin sensitiivisyyden käsitteen kautta kasvattajan toimintaa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Huomio suunnattiin erityisesti kasvattajan tapaan tunnistaa ja vastata lapsen viesteihin.

Tutkimusaineisto koostui kahdesta ohjatun toiminnan hetken havainnoinnista yhdessä (Keski-Suomen) päiväkodissa. Havainnointikerroilla videoitiin kasvattajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Videoitua aineistoa oli yhteensä noin 44 minuuttia. Aineiston analysointi toteutettiin laadullisena teoriasidonnaisena sisällönanalyysinä. Aineiston analysoinnissa hyödynnettiin Laeversin sensitiivisyyden määritelmään pohjautuvaa AES-mittaria.

Tutkimuksen keskeisenä tuloksena ilmeni, että kasvattaja toimi vuorovaikutuksessa lasten kanssa enimmäkseen sensitiivisyydeltään korkealla tasolla. Useimmin kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyi lapsen viestin kuuntelemisena ja lapsen viestiin vastaamisena. Vahvimmin kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyi hänen tavassaan osoittaa lapselle lämpöä ja kiintymystä. Tällöin kasvattaja sitoutui vuorovaikutukseen syvästi, osoitti ilmaisuissaan eläytyvänsä lapsen tunnetilaan sekä ohjasi lapsia rauhallisesti ja perustellen.

Tulosten valossa voidaan todeta, että kasvattajan toiminta vuorovaikutuksen aikana täytti varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitut varhaiskasvattajien edellytykset: kasvattaja oli sitoutunut vuorovaikutuksen, herkkä lapsen viesteille ja reagoi lapsen emootioihin ja tarpeisiin. Kasvattajalla oli siis kykyä toimia sensitiivisesti vuorovaikutuksessa lasten kanssa.

Asiasanat: sensitiivisyys, vuorovaikutus, sitoutuminen, ohjattu toiminta

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	PÄIVÄKODIN ARKI KASVATTAJAN JA LAPSEN VUOROVAIKUTUKSEN KENTTÄNÄ	7
	2.1 Lapsiryhmän toiminta päiväkodissa.....	7
	2.2 Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus	9
3	KASVATTAJAN SENSITIIVISYYS	11
	3.1 AES-mittari vuorovaikutuksen laadun ja sensitiivisyyden kuvaajana.	11
	3.2 Sensitiivisen kasvattajan määritelmä	12
	3.3 Sensitiivisyyden näyttäytyminen kasvattajan toiminnassa.....	13
	3.3.1 Kasvattajan sensitiivisyys ohjatussa toiminnassa.....	14
	3.3.2 Epäsensitiiviset kasvattajat	15
	3.3.3 Kasvattajien erot sensitiivisyydessä	16
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	18
	4.1 Tutkimuskysymys.....	18
	4.2 Tutkimukseen osallistujat	18
	4.3 Aineiston keruu.....	19
	4.4 Aineiston analyysi.....	20
5	KASVATTAJAN SENSITIIVISYYDEN NÄYTTÄYTYMINEN	22
	5.1 Kasvattajan myönteinen äänensävy, myönteiset eleet ja katsekontakti	22
	5.2 Kasvattajan tapa osoittaa lämpöä ja kiintymystä.....	23
	5.2.1 Kasvattajan eläytyvä, lapsen tunnetilaa tavoitteleva ilmaisutapa	23
	5.2.2 Lämmin lapsen toiminnan ohjaus ja keskittymisen suuntaus.	25
	5.3 Kasvattajan tapa osoittaa kunnioitusta ja arvostusta lasta kohtaan.....	25
	5.4 Kasvattajan tapa rohkaista ja kehua.....	28
	5.5 Kasvattajan tapa näyttää tunnistavansa lapsen tarpeet ja huolenaiheet	29
	5.6 Kasvattaja lapsen kuuntelijana ja lapsen viestiin vastaajana	31
	5.7 Yhteenveto: kasvattajan korkea sensitiivisyys.....	31
6	POHDINTA	35

6.1 Tulosten tarkastelua	35
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja siirrettävyys	37
LÄHTEET	40
LIITTEET	42

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatus rakentuu lapsen ja aikuisen välisestä vuorovaikutuksesta (Lundán 2009, 11; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Tällöin varhaiskasvatuksen laatua määrittää keskeisesti se, miten kasvattajat lapset kohtaavat ja millaista kasvattajien ja lasten välinen vuorovaikutus on (Tahkokallio 2014, 219; Kalliala 2009, 67). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan kasvattajalta vaaditaan sitoutuneisuutta, herkkyyttä lapsen viesteille sekä kykyä vastata lapsen emootioihin ja tarpeisiin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16). Kasvattajien sensitiivisyys onkin laadukkaan varhaiskasvatuksen välttämätön ehto (Kalliala 2009, 262).

Varhaiskasvatustieteen kentän tutkimuksissa useasti käytetyn (ks. Kalliala 2009; Ahonen 2015; Tahkokallio 2014; Suhonen 2009) Laeversin (1994) määritelmän mukaan sensitiivinen kasvattaja on herkkä tunnistamaan lapsen perustarpeita ja emootioita eli tunnetiloja. Tunnistettuaan lapsen perustarpeet ja emootiot, hän osoittaa niitä kohtaan eläytyvää ymmärrystä sekä pyrkii vastaamaan ja selkiyttämään niitä. (Kalliala 2009, 68.) Tässä tutkimuksessa ajatellaan Kallialan (2009, 68) tavoin kasvattajan sensitiivisyyden välittyvän kaikkeen vuorovaikutukseen.

Vaikka kasvattajien sensitiivisyys onkin varhaiskasvatuksen laadun keskeinen tekijä, se ei ole itsestään selvyys. Useat tutkimukset osoittavat (esim. Salminen 2014; Suhonen 2009; Kalliala 2009), että kasvattajien välillä on sensitiivisyydessä suuria laadullisia eroja. Esimerkiksi Ahosen (2015, 184) tutkimuksessa haastavissa kasvatustilanteissa ilmeni eniten kasvattajien toiminnassa vuorovaikutustapoja, joissa sensitiivisyys oli heikkoa tai puuttui. Kasvattajat, joiden sensitiivisyyden taso on alhainen eivät kykene tavoittamaan lapsen tunnetilaa ja vastaamaan lapsen tarpeisiin (Ahonen 2015, 121, 123; Kalliala 2009). Tästä näkökulmasta katsottuna tutkimusaiheeni on tärkeä ja perusteltu.

Tahkokallion (2014, 220) ja Kallialan (2009, 185) tutkimukset osoittavat, että lisäämällä tietoutta sensitiivisyydestä ja kiinnittämällä huomiota sensitiivisyyteen lapsen kanssa vuorovaikutuksessa ollessaan, kasvattajat pystyivät ko-

hottamaan sensitiivisyyden tasoaan. Tämä tutkimus tarjoaa tietoa kasvattajan sensitiivisyyden näyttäytymisestä ohjatun toiminnan aikana.

Osassa aiemmissa kasvattajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta tarkastelevissa tutkimuksissa on todettu ohjatun toiminnan asettavan haasteita kasvattajan sensitiivisyydelle (esim. Lundán 2009, 127; Ahonen 2015, 181, 188). Tässä tutkimuksessa ohjatun toiminnan hetket nähdään kuitenkin ryhmässä tapahtuvina vuorovaikutuksellisinä oppimistilanteina, joihin vuorovaikutuksen laadun ja siihen sisältyvän sensitiivisyyden täytyy ulottua. Ohjattu toiminta on tärkeä osa varhaiskasvatusta niin kuin perushoito ja vapaa toimintakin (Kalliala 2012, 77), mutta laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamisessa on Salmisen (2014) ja Tahkokallion (2014) mukaisesta keskeinen rooli sillä, että ohjattua toimintaa suunnitellaan lasten tarpeet huomioiden. Salmisen (2014, 86) tutkimus osoittaa, että laadukkaat oppimistilanteet perustuvat muun muassa kasvattajan sensitiivisyyteen. Ahosen (2015, 181-182) tutkimuksessa ilmenikin, että kasvattajan sensitiivisyys lasta ja ryhmää kohtaan oli hyvin merkityksellistä ohjatun toiminnan onnistumisen kannalta.

Niinpä tutkimukseni tavoite olikin tuottaa tietoa juuri siitä, miten kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyy vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ohjatun toiminnan aikana. Lisäksi tutkimukseni tuotti esimerkin siitä, miten kasvattajan tasoltaan korkea sensitiivisyys voi ilmetä ohjatun toiminnan aikana. Tutkimuksessani huomio kiinnittyi erityisesti kasvattajan tapaan tunnistaa ja vastata lapsen viesteihin.

Tutkimukseni jakautuu kuuteen lukuun. Aivan aluksi orientoidutaan tutkittavaan ilmiöön. Luvussa 2 käsitellään kasvattajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta päiväkodissa. Luvussa 3 paneudutaan kasvattajan sensitiivisyyteen. Tämän jälkeen luku 4 esittelee tutkimuksen toteutuksen ja luku 5 kertoo tutkimuksen keskeiset tulokset. Lopuksi tarkastellaan tuloksia ja pohditaan tutkimuksen luotettavuutta ja siirrettävyyttä luvussa 6.

2 PÄIVÄKODIN ARKI KASVATAJAN JA LAPSEN VUOROVAIKUTUKSEN KENTTÄNÄ

Svinhufvud, Mickwitz, Suojala ja Korhonen (2009) määrittelevät vuorovaikutuksen monimutkaiseksi prosessiksi, joka syntyy viestintätilanteessa osallisena olevien ihmisten välille. Se on yksilöiden välistä yhteistoiminnallista viestintää, jossa osapuolet yhtäaikaisesti ilmaisevat itseensä ja tulkitsevat toisten ilmaisuja antaen ja jakaen niiden merkityksiä. Kiesiläinen (2004, 43) kuvaa vuorovaikutuksen olevan lähettämistä ja vastaanottamista. Svinhufvud (ym. 2009) kirjoittavat, että vuorovaikutus on aina kontekstisidonnaista sekä useimmiten myös kulttuurisidonnaista. Vuorovaikutukseen ja siinä syntyviin merkityksiin vaikuttaa esimerkiksi paikka ja tilanne, jossa viestintä tapahtuu, viestijöiden roolit ja niiden välinen suhde sekä puhekuulttuuri. Myös Ahonen (2015, 55) toteaa kansainvälisten varhaiskasvatuksen vuorovaikutustutkimusten osoittavan vuorovaikutuksen olevan aina jonkin verran sidoksissa kontekstiin. Päiväkodissa käytävä vuorovaikutus tapahtuu kontekstissa, jossa aikuiset ja lapset käyvät useita neuvotteluja keskenään sekä luovat lukuisia sopimuksia. Kasvattajien ja lasten on myös opittava tuntemaan päiväkotiympäristön olosuhteet, esimerkiksi meluisuus, yksilöiden mahdolliset tunnekuohahdukset ja monen henkilön yhtäaikainen läsnäolo. (Lundán 2009, 40.) Tässä tutkimuksessa kasvattajilla tarkoitetaan päiväkodin kasvatusvastuussa olevia aikuisia eli lastentarhanopettajia, hoitajia ja avustajia.

2.1 Lapsiryhmän toiminta päiväkodissa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 16) mukaan päiväkodissa toteutettava varhaiskasvatus rakentuu hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta, jotka nivoutuvat toisiinsa muodostaen kokonaisuuden. Virkin (2015, 97) tekemässä tutkimuksessa lasten perustelut päiväkodin eri toimintojen mielisuudelle kuvasivat lapsen omaa suhdetta itseensä, ympäristöönsä ja ympäristös-

sään oleviin vuorovaikutussuhteisiin. Päiväkodissa lapsen hoitopäivää ohjaa selkeä päivärytmi, jonka muodostavat arkiset vuorovaikutusta sisältävät tilanteet (Varhaiskasvatussuunitelman perusteet 2005, 16). Taulukossa 1. on kuvattu esimerkki päiväkodin päivärytmistä. Päiväkotiryhmien välillä on eroja päivärytmin järjestyksessä ja toimintojen kestoissa, joihin vaikuttaa keskeisesti ryhmän koko ja ikärakenne. (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2002, 68.) Päivärytmien eroavaisuudesta huolimatta ohjatulla toiminnalla, perushoidolla ja lasten vapaalla toiminnalla eli leikillä on kaikilla oma tärkeä paikkansa päiväkodissa toteutettavassa varhaiskasvatustoiminnassa (Kalliala 2012, 77).

Taulukko 1. Esimerkki päiväkotit Melkkon päivärytmistä

kello:	Toiminta:
7.00	Päiväkotit aukeaa
8.00	Aamupala ja vapaata leikkiä
9.00	Aamupiiri
9.15	Ohjattua toimintaa
10.00	Ulkoilua
10.45	Ruokapiiri
11.00	Lounas
12.00	Lepohetki
13.00	Hiljaisia leikkejä
14.15	Välipala
15.00	Ulkoilua
17.00	Päiväkotit suljetaan

Päiväkodin päivärytmin toimintojen väliin sisältyy paljon perushoidon tilanteita. Siren-Tiusanen ja Tiusanen (2002, 69) kirjoittavat, että perushoidon tilanteisiin, kuten ulkoiluun pukemiseen ja riisumiseen, hygieenisiin toimenpiteisiin tai unille siirtymisiin on hyvä panostaa, koska ne ovat myös tilanteita, joissa kasvattajalla on mahdollisuus kohdata lapsi yksilöllisesti, henkilökohtaisesti ja tarjota lapselle läheisyyttä. Päivän kulun aikana kasvattajan toiminnassa on las-

ten aito kohtaaminen ja herkkyys nähdä heidän tarpeitaan sekä läheinen ja yksilöllinen vuorovaikutus lasten kanssa (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2002, 66).

2.2 Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus

Lundán (2009, 18, 36) keskittyy tarkastelemaan vuorovaikutusta päiväkodin kasvatuksellisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Vuorovaikutuksen laadun tulkinnassa hän soveltaa Buberin dialogisuuden pääperiaatteita, jotka ovat 1) kasvattajan kuunteleva asenne, 2) lapsen tarpeista tietoisiksi tuleminen ja 3) lapsen hyväksyminen. Lundán (2009, 35) kirjoittaa, että kasvatuksellisella vuorovaikutuksella tähdätään lapsen kasvun ja itseksi tulemisen tukemiseen.

Salmisen (2014) mukaan kasvatusympäristössä vuorovaikutusta voidaan tarkastella ihmissuhteena eli kasvattaja-lapsi - suhteen näkökulmasta. Aikuisen ja lapsen välinen suhde on myös Gjerstadin (2015, 15) mukaan ihmissuhde, jossa muiden ihmissuhteiden tavoin on odotuksia tarpeiden täyttämistä ja vastavuoroisuudesta. Tässä tutkimuksessa yhdistyy molempia ajattelutapoja. Tutkimuksessa aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus nähdään arvokkaana ihmissuhteena, johon tulisi sisältyä pyrkimys vastavuoroisuuteen. Kuitenkin varhaiskasvatus tapahtuu kasvatuksellisessa vuorovaikutuksessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2005, 11), jolloin lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus saa myös kasvatuksellisen ulottuvuuden. Kasvattaja-lapsi - suhdetta leimaa lapsen vahva emotionaalisen tuen tarve, johon kasvattajan on pyrittävä vastaamaan (Ahonen 2015, 56). Ahonen (2015, 55) kirjoittaaakin, että lukuiset tutkimukset osoittavat kasvattaja-lapsi -suhteen laadun olevan yhteydessä lapsen sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseen sekä merkityksellistä lapsen koko hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen kannalta.

Virkki (2015, 101) kuvaa tutkimuksensa tuloksissa lasten ja kasvattajien välistä vuorovaikutusta päiväkodissa. Yhtenä tuloksena ilmeni, että lapset pitivät kasvattajia luotettavina ja oikeudenmukaisina sekä kokivat tarvitsevansa heidän tukeaan ja apuaan esimerkiksi, jos lasten keskinäisten riitojen ratkaiseminen ei ollut onnistuakseen. Lisäksi lapset liittivät kasvattajiin kontrollin ja vallankäytön (kasvattajien vallankäyttö liittyi usein järjestyksenpitoon) ja koki-

vat heidät joskus määräilevinä. Kasvattajan koettiin myös joskus tasavertaisina toimijoina, kun kasvattaja esimerkiksi osallistui lasten leikkiin. (Virkki 2015, 102-103.)

Päiväkodissa tapahtuvaa vuorovaikutusta leimaa viestien monimuotoisuus. Lapsen ja kasvattajan välisessä vuorovaikutuksessa on sen osapuolten kyettävä lukemaan erilaisia viestejä asennoista, eleistä ja ilmeistä. (Lundán 2009, 40.) Varsinkin lasten vuorovaikutustavassa painottuu puheen sijasta nonverbaalinen viestintä (Ahonen 2015, 187). Ahonen (2015, 187) korostaakin, että kasvattajan ilmaisuisissa on nonverbaalisella viestinnällä eli sillä, mitä kasvattajan eleet, äänensävy ja kehonasennot viestittävät lapselle, tulisi olla suuri painoarvo.

Svinhufvud (2009) kirjoittaa ilmaisuiden koostuvan vuorovaikutuksessa verbaalisista ja nonverbaalisista merkeistä. Verbaalisiin merkkeihin kuuluu kieli ja ääni eli puhe, joka kertoo, mitä sanotaan. Nonverbaaliset merkit eli ilmeet, eleet, liikkeet, asennot, katse, tilankäyttö ja fyysinen kosketus vihjailevat vastaanottajalle, miten viesti sanotaan. Kehon asennolla kasvattaja voi viestittää läheisyyttä tai etäisyyttä ja fyysisellä kosketuksella esimerkiksi lohduttaa. (Svinhufvud ym. 2009.) Nonverbaaliseen viestintään sisältyy myös puheta eli puheen paralingviset piirteet, kuten tempo, tauot sekä äänen painotus, korkeus, voimakkuus ja laadulliset piirteet, mitkä aiheuttavat viestin vastaanottajissa tulkintoja puhujasta itsestään ja esimerkiksi hänen asenteista ja tunteistaan. (Svinhufvud ym. 2009.)

3 KASVATTAJAN SENSITIIVISYYS

Sana sensitiivisyys tarkoittaa herkkyyttä (tieteen termipankki 2014) ja sillä viitataan ympäristötieteissä eliön kykyyn ottaa ärsyksiä vastaan. Sanalla sensitiivinen tarkoitetaan taas herkkätuntoista, herkkää ja arkaa (ks. suomisanakirja; kielikone 2016). Näihin samoihin termeihin viitataan myös silloin, kun puhutaan kasvatustieteessä kasvattajan sensitiivisyydestä. Kasvattajan sensitiivisyyden määrittelyssä, on varhaiskasvatustieteen kentän tutkimuksissa ja tutkimushankkeissa hyödynnetty useasti Laeversin (1994) sitoutumisen käsitettä sekä siihen liittyvää AES-mittaria eli aikuisen sitoutuneisuuden arviointiasteikkoa (ks. Kalliala 2009; Ahonen 2015; Tahkokallio 2014; Suhonen 2009). Näitä itsekin hyödynnän tässä tutkimuksessa kasvattajan sensitiivisyyden määrittelyssä. Sitoutuneisuudella Laevers tarkoittaa ihmisen toiminnan ominaisuutta, jonka tunnusmerkkejä ovat keskittynyt energia ja sinnikkyys. Myös motivaatio, lumoutuminen ja toiminnan mielekkyys liittyvät olennaisesti sitoutuneisuuden määritelmään. (Laevers 1994, 162-164.)

3.1 AES-mittari vuorovaikutuksen laadun ja sensitiivisyyden kuvaajana

Bertram (1996) ja Pascal et al. (1998) kehittivät AES-mittarin (Adult Engagement Scale) Effective Early Learning- projektiinsa. Mittari kehitettiin Laeversin EXE-projektin (ks. Laevers 1994) Adult Style Observation Schedule-mittarin pohjalta. Effective Early Learning -projekti tähtäsi Iso-Britanian, Hollannin ja Portugalin varhaiskasvatuksen varhaisenoppimisen laadun kehittämiseen ja arvioimiseen, missä AES-mittarilla oli keskeinen osa. (Pascal & Bertram 1999, 3, 8.)

AES-mittarilla kuvataan opettajalle ominaista tapaa toimia ja siinä arvioidaan aikuisen vuorovaikutuksen laatua lapsen kanssa. Mittarissa eritellään kolme aikuisen toiminnan ulottuvuutta, jotka määrittelevät hänen sitoutuneisuuttaan vuorovaikutukseen, mikä muodostaa vuorovaikutuksen laadun: sensitiivisyys, stimulaatio ja autonomia. Stimuloinnilla eli aktivoinnilla viitataan aikuisen kykyyn antaa lapselle aineksia kommunikaatioon, toimintaan ja ajatte-

luun. Autonomialla viitataan siihen, miten aikuinen antaa lapselle vapautta. (Pascal & Bertram 1999, 8; Kalliala 2009, 68.)

Kaikki aikuisen toiminnan ulottuvuudet vaikuttavat toisiinsa (Kalliala 2009, 68), mutta kasvattajan sensitiivisyys on Kallialan (2009, 263) mukaan oikein toteutuvan aktiivoinnin ja oikein mitoitettun autonomian edellytys. Myös Ahosen (2015, 9) tutkimuksessa ilmeni, että kasvattajan sitoutuneisuus näyttäytyi erityisesti kasvattajan sensitiivisyytenä, joka mahdollisti oikeanlaisen lasten aktiivoinnin ja autonomian kannattelun. Tässä tutkimuksessa keskityn tarkastelemaan kasvattajan sensitiivisyyttä ja määrittelen sensitiivisyyden Kallialan (2009, 318) Aikuisen sitoutuneisuuden -arviointiasteikon (Adult Engagement Scale) suomennoksen mukaisesti (liite 1).

3.2 Sensitiivisen kasvattajan määritelmä

Laeversin (1994) määritelmän mukaan, sensitiivinen kasvattaja on herkkä tunnistamaan lapsen perustarpeita ja emootioita eli tunnetiloja. Tunnistamisen lisäksi sensitiivinen kasvattaja osoittaa lapsen perustarpeita ja emootioita kohtaan eläytyvää ymmärrystä sekä pyrkii vastaamaan ja selkiyttämään niitä. (Kalliala 2009, 68.) Sensitiivinen kasvattaja vastaa lapsen huomion tarpeeseen, pyrkii vahvistamaan lapsen turvallisuuden tunnetta ja vastaa emotionaalisen tuen tarpeeseen. Sensitiivinen kasvattaja myös kohtelee lasta kunnioittavasti ja osoittaa arvostavansa lasta. (Kalliala 2009, 68.) Hän osoittaa lapselle kiintymystään, on lämmin, tunnistaa lapsen huolenaiheita sekä rohkaisee ja kehuu lasta. Sensitiivisen kasvattajan äänensävyistä, eleistä ja katsekontaktista heijastuu lapselle myönteisyys. Vuorovaikutuksessa sensitiivinen kasvattaja myös kuuntelee lasta ja vastaa lapselle. (Kalliala 2009, 78, 318.) Laeversin (1994) määrittelyssä sensitiivisyyden käsite koskee vain lapsen emotionaalisten tarpeiden kohtaamisen kykyä. Tässä tutkimuksessa ajatellaan Kallialan (2009, 68) tapaan kasvattajan sensitiivisyyden välittyvän kaikkeen vuorovaikutukseen.

3.3 Sensitiivisyyden näyttäytyminen kasvattajan toiminnassa

Ahonen (2015) tutki varhaiskasvattajan vuorovaikutuksellista ja pedagogista toimintaa heidän ollessa sosiaalis-emotionaalista tukea tarvitsevien lasten kanssa haastavissa kasvatustilanteissa. Tutkimuksessa ilmeni viisi erilaista vuorovaikutustapaa, joista lämpimälle vuorovaikutukselle oli ominaista vuorovaikutukseen sitoutumisen syvyys eli vahva keskittyminen, mikä näkyi erityisesti kasvattajan sensitiivisyytenä (Ahonen 2015, 9). Lämpimän vuorovaikutustavan omaavien kasvattajien sensitiivisyys näyttäytyi usein tilanteiden hienovaraisina tulkintoina ja lapset saivat heiltä lämmintä huomiota myös haastavissa tilanteissa. Kasvattajat eivät mitätöineet lapsen voimakkaitakaan tunteita, vaan tunnistivat niiden taustalla olevat mahdolliset syyt, esimerkiksi lapsen väsymyksen. (Ahonen 2015, 118-119.) He myös kyykistyivät keskustellessaan lapsen tasolle useasti ja esimerkiksi ohjasivat kiukuttelevan lapsen huomiota toisaalle eläytyvällä, innostavalla ja lämpimällä vuorovaikutuksella aistiessaan, että kiukun aiheesta keskusteleminen ei lapsen tunnekuohusta johtuen onnistuisi (Ahonen 2015, 119). Sensitiivisyyttä ilmentävät lämpimän vuorovaikutustavan omaavat kasvattajat eivät myöskään provosoituneet huutamaan lasten äänten yli, vaan osoittivat toiminnallaan lapsille heidän ja heidän tunteidensa hyväksyntää sellaisenaan ja sitoutuivat lapsen rauhoittamiseen. He myös antoivat positiivista huomiota tasapuolisesti jokaiselle ryhmän lapselle. (Ahonen 2015, 120, 121.)

Ahosen (2015, 119) tutkimuksen mukaan kasvattajan ymmärrystä osoittava suhtautuminen voimakkaissa tunnetiloissa olevaan lapseen edesauttoi aina lasta tunnetasapainon saavuttamisessa ja siten myös emotionaalisen hyvinvoinnin toteutumista. Empatiaa lasta kohtaan osoitettiin esimerkiksi fyysisellä olemuksella ja kosketuksella sekä pehmeällä ja lämpimällä äänensävyllä (Ahonen 2015, 120). Myös Lundánin (2009, 103, 129) tutkimuksesta ilmenee, että lasta kuuntelevat, kunnioittavat ja lapsen tarpeet huomioivat kasvattajat pyrkivät purkamaan vuorovaikutuksen ristiriitoja sopivilla sanavalinnoilla tai pehmeillä äänensävyillä kiireettömästi lapsen kanssa keskustellen. Lisäksi vuorovaikutuksen laatua esiopetusryhmissä tutkineen Salmisen (2014, 85) väitöskirja osoit-

taa, että opettajan emotionaalisesti positiivinen vuorovaikutuksen vire on vuorovaikutuksen laadun keskeinen tekijä.

3.3.1 Kasvattajan sensitiivisyys ohjatussa toiminnassa

Lundánin (2009, 127) tutkimus osoittaa, että kasvattajan ja lapsen väliset kahdenkeskeiset tilanteet olivat vuorovaikutuksellisesti laadukkaampia eli selvästi varhaisdialogisesti onnistuneempia kuin ryhmätilanteet. Lapsen kanssa kahden kesken ollessaan, kasvattajalla oli enemmän aikaa tulkita lapsen tarpeita ja lapsen kuunteleminen ja hyväksyminen toteutui paremmin kuin ryhmätilanteissa (2009, 127, 12. 30). Lundán (2009, 127) kuitenkin huomauttaa tutkimustuloksissaan, että myös ei-dialogiset vuorovaikutustilanteet sisälsivät elementtejä, joiden kautta tilanteet olisivat saattaneet muuttua edetessään varhaisdialogiseksi.

Ahosen (2015, 188) tutkimuksessa haastavia kasvatustilanteita esiintyi eniten ohjatun toiminnan aikana johon osallistui enemmän kuin kymmenen lasta. Tutkimuksen mukaan ohjatun toiminnan aikana erityisesti kasvattajan vaatimus hiljaa olosta ja ”kunnolla” paikoillaan olosta nostatti lasten käytöksessä levottomuutta, uhmaa ja vetäytymistä. Ohjatun toiminnan hetket etenivät useimmiten aikuisjohtoisesti ja pitivät sisällään usein toistuvia aiheita. (Ahonen 2015, 181.)

Kuitenkin, tässä tutkimuksessa ohjatun toiminnan hetket nähdään ryhmässä tapahtuvina vuorovaikutuksellisinä oppimistilanteina, joihin vuorovaikutuksen laadun ja siihen sisältyvän sensitiivisyyden täytyy ulottua. Salmisen (2014, 86) tutkimus osoittaa, että laadukkaat oppimistilanteet perustuvat (1) opettajan kykyyn havaita lasten tarpeita ja taitoja niin yksilö kuin ryhmätasollakin, (2) kykyyn vastata pedagogisesti sensitiivisiä käytäntöjä hyödyntämällä lasten mielenkiinnon sekä (3) siihen, että opettaja välittää sensitiivisyyttä joka-päiväisissä vuorovaikutustilanteissa. Ahosen (2015, 181-182) tutkimuksessa ilmeni, että kasvattajan sensitiivisyys lasta ja ryhmää kohtaan oli hyvin merkityksellistä ohjatun toiminnan onnistumisen kannalta. Esimerkiksi lapset innostuivat toiminnallisista laulutuokioista, mutta ne olivat heille usein liian pitkiä, mikä aiheutti lasten sitoutumisen laskua, joka näkyi esimerkiksi vetäytymisenä tai levottomuutena. Tästä huolimatta kasvattaja usein saattoi toiminnan suunnit-

telmansa mukaisesti loppuun huomioimatta lasten selviä viestejä sitoutumisen herpaantumista, mikä aiheutti haastavia kasvatustilanteita (Ahonen 2015, 181-182).

Ohjattu toiminta on tärkeä osa varhaiskasvatusta niin kuin perushoito ja vapaa toimintakin (Kalliala 2012, 77). Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamisessa on Salmisen (2014) ja Tahkokallion (2014) mukaisesti keskeinen rooli sillä, että ohjattua toimintaa suunnitellaan lasten tarpeet huomioiden. Ahosen (2015, 181-182) tutkimuksessa ilmeni, että jos toiminta todella kiinnosti lapsia, he osasivat toimia osana ryhmää ja jaksoivat odottaa omaa vuoroaan.

3.3.2 Epäsensitiiviset kasvattajat

Ahosen (2015, 184) tutkimuksessa haastavissa kasvatustilanteissa ilmeni eniten kasvattajien toiminnassa vuorovaikutustapoja, joissa sensitiivisyys oli heikkoa tai puuttui. Tällöin kasvattajan vuorovaikutus oli ristiriitaista, teknistä, välttelevää tai etäistä. Etäisessä vuorovaikutustavassa kasvattaja ei ollut sitoutunut vuorovaikutustilanteeseen ja ristiriitaisessa, teknisessä ja välttävässä vuorovaikutuksessa sitoutuminen vuorovaikutukseen oli vaihtelevaa (Ahonen 2015, 104).

Ristiriitaisessa vuorovaikutustavassa saman tilanteen aikana vuorovaikutuksen laatu vaihteli, esimerkiksi kasvattajan vuorovaikutus lapsia kohtaan oli ensiksi lämmintä, mutta tilanteen edetessä vuorovaikutuksen laatu lasikin huomattavasti tai päinvastoin. Kun kasvattajan vuorovaikutus ei ollut lämmintä, hän ei kyennyt tavoittamaan lapsen tarpeita ja tunnetilaa sensitiivisesti (Ahonen 2015, 121, 123). Teknisessä vuorovaikutuksessa kasvattaja toimi kasvatustilanteissa rutiininomaisesti eikä tunnistanut ja pysähtynyt lapsen tunteiden ja tarpeiden äärelle. Kasvattaja oli lapsille fyysisesti läsnä, saattoi jopa esittää virittäviä kysymyksiä heille, mutta ei kuitenkaan ollut syvästi sitoutunut. (Ahonen 2015, 134-135.) Välttelevässä vuorovaikutuksessa kasvattaja nimemmukaisesti vältteli haastavia kasvatustilanteita eli ei ottanut kasvatusvastuuta itselleen, vaan poistui paikalta ennen tilanteen selvittämistä, eikä lapsen emotionaalinen hyvinvointi toteutunut tilanteessa (Ahonen 2015, 144-145). Etäisessä vuorovaikutuksessa kasvattaja ohitti lapsen emotionaaliset ja sosiaaliset

tarpeet, sillä häntä eivät kiinnostaneet lapsen, kokemukset, näkemykset ja tulkinnat. Lapsen ja kasvattajan välillä ei ollut vastavuoroista vuorovaikutustalaisinkaan. (Ahonen 2015, 156.)

Kallialan (2009) tulokset ovat epäsensitiivisten kasvattajien osalta samansuuntaisia kuin Ahosen (2014) tutkimuksessa. Kasvattajat, joiden sensitiivisyyden taso oli alhainen, olivat kylmiä: he eivät kuunnelleet ja vastanneet lapsille, eivätkä suhtautuneet lasten tarpeisiin ja huoliin myötämielisesti. Näiden kasvattajien mahdollinen lapsille suunnattu aktivointi oli sekavaa, innotonta ja rutiininomaista, eivätkä he aktiivinnissaan ottaneet huomioon lasten kiinnostuksia ja havaintoja. (Kalliala 2009, 186-187.) Epäsensitiivisten vuorovaikutustapojen esiintymisen runsautta Ahonen (2012, 185) selittää sillä, että hän tutki haastavia kasvatustilanteita, mitkä asettavat kasvattajille vuorovaikutuksen osapuolina enemmän haasteita kuin tavalliset kasvatustilanteet. Kuitenkin, esimerkiksi Salmisen (2014), Suhosen (2009) ja Kallialan (2009) tutkimukset osoittavat, että kasvattajien välillä on sensitiivisyydessä suuria laadullisia eroja.

3.3.3 Kasvattajien erot sensitiivisyydessä

Kallialan (2009, 185-186) tutkimuksen keskeisimmät tulokset osoittavat, että Suomessa varhaiskasvatuksessa ryhmäkohtaiset tasoerot kasvattajien sensitiivisyydessä ja aktivointitaidoissa ovat suuria. Tutkimuksessa kasvattajan sensitiivisyyttä mitattiin AES- mittarin viisiportaisella asteikolla (ks. liite 1), jossa tavoiteltu taso on portaikolla 4-5 (ks. liite 2), jonka voidaan ajatella vastaavan myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittua kuvausta kasvattajista, jotka ovat sitoutuneita, herkkiä ja reagoivat lapsen emootioihin ja tarpeisiin. Kuitenkin tutkimus osoitti, että eri päiväkotiryhmien kasvattajien sensitiivisyyden tasot vaihtelivat keskiarvojen 2.05-4.56 välillä. (Kalliala 2009, 186.) Kallialan (2009) tutkimus osoitti, että saman kasvattajan sensitiivisyyden taso saattoi muuttua nopeaa tilannekohtaisesti tai pidemmällä aikavälillä. Lisäksi tutkimuksessa ilmeni, että lastentarhanopettajien sensitiivisyyden taso oli lastenhoitajia korkeampi: korkeimman tasoisten lastenhoitajien sensitiivisyys ylitti heikompi tasoisten lastentarhanopettajien sensitiivisyyden asteen (Kalliala 2009, 189).

Myös Suhonen (2009, 97) tutki kasvattajan lapsiin kohdistuvan ohjauksen sensitiivisyyttä, kasvattajan tapaa aktivoida lasta ja sitä, miten paljon he antavat lapsen toiminnalle autonomiaa. Tutkimuksen tuloksissa ilmeni, että kasvattajat sitoutuivat vuorovaikutukseen keskimäärin melko vähäisesti tutkimuksessa seurattuiden viiden erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa, ja lapset olisivatkin tarvinneet enemmän tukea ja ohjausta ryhmään sopeutumisprosessissaan. Kuitenkin kasvattajien välillä vuorovaikutuksen laadussa oli tilastollisesti merkitsevää eroavaisuutta: mitä korkeammin kasvattaja oli kouluttautunut, sitä korkeampi sitoutuneisuus hänellä oli vuorovaikutukseen lapsen kanssa. (Suhonen 2009, 100-102.)

Salminen (2014, 86) tuloksista taas ilmenee, että lasten ja kasvattajien vuorovaikutus oli pääasiassa laadultaan myönteistä, mutta opettajaprofiilien välillä oli suuria eroja heidän tarjoaman emotionaalisen tuen laadussa. Tutkimus osoittaaakin, että kasvattajien emotionaalisen tuen käytäntöihin tulisi kiinnittää huomiota jo koulutusvaiheen aikana (Salminen 2014, 86).

Tahkokallion (2014, 220) tutkimuksessa tutkimukseen osallistuvien opettajien sensitiivisyys kehittyi huomattavasti, kun he tutkimusprosessin myötä ryhtyivät kiinnittämään sensitiivisyyteen enemmän huomiota. Tutkimusprosessi esimerkiksi vahvisti kasvattajien pyrkimystä asettua lähemmäksi lasta. (Tahkokallio 2014, 221.) Myös Kallialan (2009, 185) tutkimustulokset osoittavat, että tutkimushankkeen avulla oli mahdollista nostaa kasvattajien sensitiivisyyden tasoa, jos kasvattajan osaamisen ja motivaation lähtötaso oli riittävä muutoksen mahdollistumiseksi.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimusprosessin alussa hain erään Keski-Suomen kaupungin kehittämissyksiköltä tutkimusluvan tutkimuksen toteutukseen yhdessä paikkakunnan päiväkodissa. Toteutin tutkimukseni laadullisena tutkimuksena, jolloin tutkimusaineiston kerääminen tapahtui elämän todellisissa luonnollisissa tilanteissa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34-35). Tutkimukseni tavoite oli saada tietoa päiväkodin kasvattajien sensitiivisyydestä heidän ollessaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa päiväkodin ohjatun toiminnan aikana.

4.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymykseni on: miten kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyy vuorovaikutuksessa lapsen kanssa päiväkodin ohjatun toiminnan aikana? Tällöin tutkimuksessani huomio kiinnittyy kasvattajan tapaan tunnistaa ja vastata lapsen viesteihin.

4.2 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseen osallistui yhden (Keski-Suomen) päiväkotiryhmän lastentarhanopettaja, yksi opiskelija ja ryhmän yksitoista 2-6 -vuotiasta lasta. Tutkimusaineisto koostui tutkimukseen osallistujien välisestä vuorovaikutuksesta, mutta aineiston analyysi vaiheessa painottui huomion suuntaaminen kasvattajan toimintaan. Tutkimukseen osallistujat tavoitin, kun soitin kyseisen päiväkodin johtajalle ja kysyin mahdollisuutta toteuttaa tutkimukseni aineiston keruu heidän toimipaikassaan. Päiväkoti oli minulle entuudestaan tuttu. Tutkimusta varten lähetin tutkimuspäiväkotiryhmäni lastentarhanopettajalle vanhemmille jaettavat kirjeet, joissa kysyttiin suostumusta saada havainnoida ja videoida lasta

tutkimustarkoituksessa. Vanhempien myöntämien suostumusten perusteella valikoituivat tutkimukseen osallistuneet lapset.

Osallistujia informointiin siten, että tutkimukseen suostumusta kysyvissä lupalapuissa esiteltiin tutkimuksen aihe ja tarkoitus lyhyesti. Myös päiväkodin johtajalle lähetin tutkimukseni aiheen ja tarkoituksen lyhyen esittelyn sekä suunnitelman aineiston keruusta. Tutkimuksen aiheesta kerroin myös tutkimukseen osallistuneelle lastentarhanopettajalle sekä lyhyesti toisella aineiston keruukerralla mukana olleelle opiskelijalle. Tutkimukseen osallistuneille lapsille minut esitteli lastentarhanopettaja aina ennen toiminnan alkua. Ennen tutkimusaineiston keruuta tein tunnin mittaisen vierailun tutkimukseen osallistuvaan lapsiryhmään, jotta aineiston keruuvaiheessa en olisi täysin uusi kasvo tutkimukseen osallistujille. Tällä pyrin minimoimaan tutkijan läsnäolon vaikutusta aineiston sisältöön. Tutkimusprosessin missään vaiheessa ei ilmaistu tutkimukseen osallistunutta päiväkotia eikä tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyyttä.

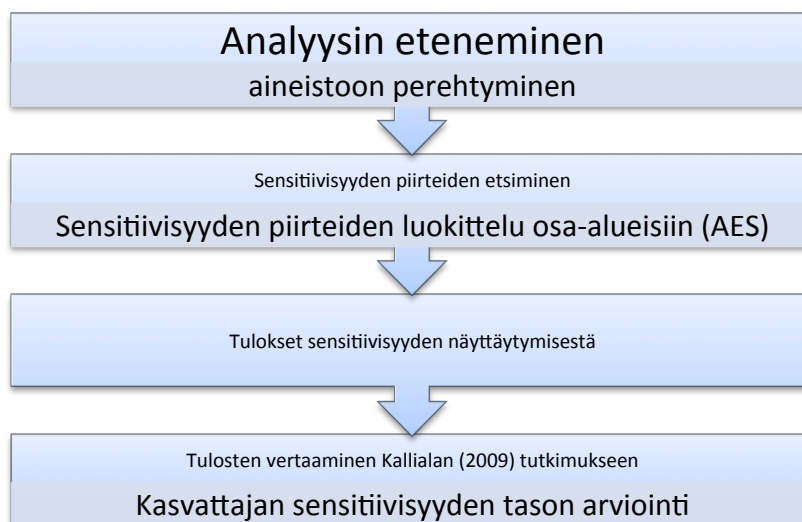
4.3 Aineiston keruu

Tutkimusaineistoni keräsin kahdella tutkimuspäiväkotiryhmäni ohjatun toiminnan hetkiin sijoittuvilla havainnointikerroilla. Havainnointikerroilla kasvattaja ohjasi leluesittelyä ja lauluhetkeä. Aineistonkeruuvälineenä käytin kameraa, jolla ohjatun toiminnan hetket videoin. Aineiston keruun aikana, olin tutkijana ulkopuolinen ja osallistumaton tarkkailija eli havainnoin ilman osallistumista (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 82) Kun huomio suuntautuu tutkimuksessa kasvattajan vuorovaikutuskäyttäytymiseen, on havainnointi relevantein aineistonkeruumenetelmä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Kasvattajan ja lasten välisen vuorovaikutuksen havainnointi tapahtui tässä tutkimuksessa videointiin tukeutuen. Havainnointikerroilla kerätty tutkimusaineisto eli videoinnit ja yksittäiset muistiinpanot olivat tutkimusprosessin ajan vain minun tutkijan hallussa ja aineisto hävitettiin tutkimuksen valmistuttua.

4.4 Aineiston analyysi

Toteutin aineiston analysoinnin teoriaohjaavana sisällönanalyysinä (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 47, 96). Keskityin analysoimaan kasvattajan sensitiivisyyden näyttäytymistä ja käytin luokittelun apuna Kallialan (2009, 318) mukailemaa Laeversin (1994) Aikuisen sitoutuneisuuden arviointiasteikkoa (ks. liite 1). Aikuisen sitoutuneisuuden arviointiasteikko on viisiportainen. Aikuisen herkkyyttä eli sensitiivisyyttä kuvaa seuraavat piirteet: myönteinen äänensävy, myönteiset eleet ja katsekontakti, lämmin ja osoittaa kiintymystä, kunnioittaa ja arvostaa lasta, rohkaisee ja kehuu, tunnistaa lapsen tarpeet ja huolenaiheet, kuuntelee ja vastaa lapselle, rohkaisee lasta luottamaan. Nämä piirteet muodostivat tutkimusaineiston analysoinnissa luokat, kasvattajan sensitiivisyyden näyttäytymisen osa-alueet, joihin ryhmittelin kasvattajan eli tässä tutkimuksessa lastentarhanopettajan, sensitiivisyyttä ilmentävät ilmaisut. Kasvattajan sensitiivisyyden tason arvioimisen apuna käytin Kallialan (2009, 94-181) tutkimuksessa kuvaamia kasvattajan sensitiivisyyden tason näyttäytymisen piirteitä (liite 2). Kuvio 1. käy ilmi tutkimusaineiston analyysiprosessin eteneminen.

Kuvio 1. Aineiston analyysin eteneminen

Analyysi oli välillä haasteellista, sillä varsinkin nonverbaaliset viestit ovat monitulkintaisia ja merkitykseltään tilanne- ja kulttuurisidonnaisia (kielikompas-

si). Yksi suuri linjaus koski kasvattajan lapsille lausumia kiitoksia: kasvattaja kiitti lasta useaan kertaan, mikä voidaan tulkita yhtäaikaisesti sekä kehumiseksi, rohkaisemiseksi että lapsen kunnioittamiseksi ja arvostamiseksi. Vaikka kiitoksissa oli hienoja sävyeroja, näiden myönteisellä äänensävyllä sanottujen kiitosten erittelemisen ilmaisujen eri tarkoitukseen on hiuksenhienoa ja haastavaa. Siksi liitin kiittämisen Kunnioittaa ja arvostaa lasta -kohdan alle vahvasti tutkijan omaan tulkintaan sidoksissa olevien tulosten välttämiseksi. Tämän päätöksen tein siksi, että aina kun kasvattaja kiitti lasta, hän viestitti lapselle myös arvostusta äänellään ja non-verbaalisella viestinnällään.

5 KASVATTAJAN SENSITIIVISYYDEN NÄYTTÄYTYMINEN

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymykseeni miten kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyy vuorovaikutuksessa lapsen kanssa päiväkodin ohjatun toiminnan aikana. Kasvattajan sensitiivisyyden näyttäytymisen kuvaamisen apuna käytän Kallialan (2009) mukailemassa Aikuisen sitoutuneisuuden arviointiasteikossa (ks. liite 1) mainittuja sensitiivisyyden piirteitä, jotka jaottelen kasvattajan sensitiivisyyden näyttäytymisen osa-alueisiin: 1. Kasvattajan myönteinen äänensävy, myönteiset eleet ja katsekontakti, 2. Kasvattajan tapa osoittaa lämpöä ja kiintymystä, 3. Kasvattajan tapa osoittaa kunnioitusta ja arvostusta lasta kohtaan, 4. Kasvattajan tapa rohkaista ja kehua, 5. Kasvattajan tapa näyttää tunnistavansa lapsen tarpeet ja huolenaiheet, 6. Kasvattaja lapsen kuuntelijana ja lapsen viestiin vastaajana. Kasvattajan sensitiivisyyttä ilmentävien ilmaisujen esiintyvyyttä ohjatun toiminnan aikana kuvaan tuloksissa *n* -merkillä. Esimerkeissä esiintyvät uudelleen nimetyt henkilöt ovat lastentarhanopettaja Reeta sekä lapset Esa, Iiris, Minttu, Pena, Santtu, Jimi, Eino ja Ulla.

5.1 Kasvattajan myönteinen äänensävy, myönteiset eleet ja katsekontakti

Kasvattajan ilmaisut, joissa oli myönteisiä eleitä ja katsekontaktia ($n=49$), olivat useimmiten myös äänensävyiltään myönteisiä ($n=40$). Tällöin kasvattaja otti lapsiin myönteistä, useimmiten keskittynyttä katsekontaktia, hymyili selvästi (esimerkiksi hampaat näkyen tai kulmat koholla), hänen äänestään välittyi myönteisyys (positiivisuus ja hyväksyntä) ja usein myös innostunut sävy. Nämä kasvattajan sensitiivisyyttä heijastavat ilmaisut, heijastivat usein samalla myös aktiivointia, mikä käy ilmi siitä, että kasvattaja omalla sitoutuneella ja myönteisellä viestinnällä, etenkin innostuksella, piti yllä lasten sitoutuneisuutta, mikä näkyi lasten toimintaan osallistumisena.

Kasvattajan ilmaisut, joissa oli myönteisiä eleitä ja ilmeitä ilman myönteistä äänensävyä, olivat sanattomia (n=5) tai äänensävyiltään neutraaleja (n=3) tai neutraaleja positiivisella sävyllä (n=1). Tällöin kasvattaja vastasi lapselle hymylä ja katsekontaktilla, esimerkiksi kun ei voinut sanallisesti vastata laulun aikana tai hymyile ohjauksensa aikana. Kasvattaja viestitti harvoin ilmaisuja, joissa oli myönteinen äänensävy, mutta ei myönteisiä eleitä (n=4). Silloinkin kun myönteisiä eleitä ei ollut, hän kuitenkin osoitti sitoutuneisuuttaan toimintaan ja vuorovaikutukseen esimerkiksi katsellaan lapsen leluun tai tekemäänsä toimintoon. Ohjatussa toiminnassa lähes kaikkien laulujen aikana korostui kasvattajan äänessä myönteisyys ja hän kierrätti katsekontaktiaan rauhallisesti lapsissa.

Myös muiden kasvattajan sensitiivisyyden (näyttäytymisen) osa-alueiden ilmaisut sisälsivät usein myönteisiä eleitä, katsekontaktia ja myönteistä äänensävyä, mutta suurinta osaa muiden osa-alueiden ilmaisuista ei ole mainituissa kasvattajan myönteisen viestinnän lukemissa otettu huomioon. Tämä johtuu siitä, että kyseisissä ilmaisuissa korostui vahvemmin toisen sensitiivisyyden näyttäytymisen osa-alueen piirteet. Esimerkiksi osa-alueen Kasvattajan tapa osoittaa lämpöä ja kiintymystä sisältämä Kasvattajan eläytyvä, lapsen tunnetilaa tavoitteleva ilmaisutapa sisälsi äänensävyn, eleiden ja katsekontaktin myönteisyyden lisäksi vahvaa lapsen emootioihin eläytymistä.

5.2 Kasvattajan tapa osoittaa lämpöä ja kiintymystä

Kasvattaja osoitti lämpöä ja kiintymystä lasta kohtaan eläytyvillä, lapsen tunnetilaa tavoittelevilla ilmaisuilla sekä lämpimällä lapsen toiminnan ohjauksella ja keskittymisen suuntauksella. Lämmön ja kiintymyksen osoitusta oli myös se, että kasvattaja piti jokaista lasta vuorotellen sylissä leluesittelyn aikana.

5.2.1 Kasvattajan eläytyvä, lapsen tunnetilaa tavoitteleva ilmaisutapa

Eläytyvä, lapsen tunnetilaa tavoitteleva ilmaisu (n=13) oli kasvattajan keskeinen tapa viestittää lapsille lämpöä ja kiintymystä. Kasvattajan eläytyvissä, lapsen tunnetilaa tavoittelevissa ilmaisuissa kasvattaja osoitti huomaavansa lapsen myönteiset tunteet ja vastasi niihin. Kasvattaja ilmensi eläytymistään ja lapsen

tunnetilan tavoittelua usein nonverbaalein viestein, esimerkiksi katsomalla päällelleen (n=2) ja suu auki (n = 3), kun lapsi kertoi hänelle asiaansa, hymyilemällä lapselle ja naurahtamalla lämpimästi (n=6) yksin tai lasten kanssa. Lisäksi kasvattajan osoitti eläytymistä myös puhetavallaan kuten äänensävyllään (n=6). Tällöin kasvattajan puhetapa oli hidastempoinen, hiljainen tai herkkä ja äänensävyllään eläytyvä (äänen painotus ja venytys), myönteinen tai lämmin. Seuraavassa esimerkissä kasvattajan lämpö ja kiintymyksen osoitus näyttäytyy selkeästi eläytymisen ja lapsen tunnetilan tavoittelun kautta:

Reeta kaivoaa Mintun nallen viltin alta.

Minttu: Mun nalle (äänensävy ilahtunut, korkea). Tyttö kipittää ottamaan nallensa.

Reeta: (naurahtaa, lämmin) Nhalle..(äänensävy eläytyvä, myönteinen, ilme hymy, katse siirtyy nallesta Minttuun). Mintun nalle (äänensävy lämmin).

Esimerkistä ilmenee, että kasvattaja ei pidä lapsen iloa mitättömänä vaan yhtyy siihen itsekin ja osoittaa siten ymmärrystä lapsen tunnetta kohtaan kokonaisvaltaisella viestinnällään: naurahduksellaan, eläytyvällä ja myönteisellä äänensävyllään, hymyllään ja katseellaan. Lopuksi kasvattaja osoittaa ymmärtävänsä ja vahvistaa lapsen tunnetta kiintymyksestä nallea kohtaan korostamalla nallen omistajuuden kuulumista lapselle.

Kasvattajan eläytyvää, lapsen tunnetilaa tavoittelevaa ilmaisutapaa ilmeni esimerkin lisäksi myös muilla kerroilla, kun lapsi ilahtui lelunsa näkemisestä sekä esimerkiksi silloin, kun lapsi halusi jakaa kasvattajalle jonkun kokemuksensa. Lasten viestit, joihin kasvattaja tällä eläytyvällä ja lapsen tunnetilaa tavoittelevalla ilmaisutavalla reagoi, olivat myönteisiä. Kasvattaja osoitti eläytyvää ymmärrystä myös lapsen huolta ja väsymystä ilmaiseviin viesteihin, mikä ilmenee kohdasta Kasvattajan tapa osoittaa tunnistavansa lapsen tarpeet ja huolenaiheet.

5.2.2 Lämmin lapsen toiminnan ohjaus ja keskittymisen suuntaus

Kasvattajan lämpimälle lapsen toiminnan ohjaukselle ja keskittymisen suuntaukselle (n=21) oli tyypillistä kasvattajan rauhallisuus, kärsivällisyys, lapsen viestin kuuntelemien ja pehmeät mutta päättäväiset ilmaisut. Lapsen sitoutumisen herpaantuessa (n=12 tilannetta) kasvattaja pyrki suuntaamaan lapsen keskittymisen käynnissä olevaan toimintaan katsomalla häntä (n=10 ilmaisua) ja puhuttelemalla lasta rauhallisella, hiljaisella tai hitaalla äänellä (n=8 ilmaisua) ja/tai puhuttelemalla lasta pehmein sanamuodoin (n=10 ilmaisua) ja ilmaisuin neutraalilla äänellä (n=8 ilmaisua), esimerkiksi *”Missäs oli Esan..Minne se sujahatti”*. Kasvattajan äänensävyiltään neutraaleille, pehmeille sanamuodoille oli tyypillistä, että le loppuivat pa-tavuun tai pas-tavuun (n=6), esimerkiksi *”Otetaanpas nämä jos ne vähän häiritsee teitä nii laitetaan tähän sivuun vähäks aikaa”*. Mikäli lapsi ei tahtonut toimia kasvattajan ohjauksen mukaisesti, kasvattaja kuunteli lapsen vastalauseita ja selitti asiaa ja aikomuksiaan kiirehtimättä ennen kuin toimi lapsen tahdon vastaisesti. Mikäli tilanne ei rauennut, kasvattaja lisäsi äänensä painotusta (korottamalla äänen voimakkuutta) tai toimi rauhallisin liikkein ja toimintaansa sanoittaen tilanteen muuttamiseksi, esimerkiksi otti lelun lapsen alta. Ohjauksen aikana kasvattaja keskittyi tilanteeseen, mistä kertoi kasvattajan säilyvä katsekontakti lapseen. Kasvattajan lämmintä toiminnan ja tarkkaavaisuuden ohjausta oli myös laskeutuminen lapsen korkeudelle tai siirtyminen lapsen viereen hänelle asioita selitettäessä (n=4).

5.3 Kasvattajan tapa osoittaa kunnioitusta ja arvostusta lasta kohtaan

Kasvattajan osoittama arvostus ja kunnioitus lasta kohtaan kohdatessaan lapsen vahvemman emotion välittyä hänen eläytyvästä, lapsen tunnetilaa tavoittelevasta ilmaisutavasta, lapsen lämpimästä ohjauksesta ja tarkkaavaisuuden suuntauksesta sekä tavasta, jolla hän vastaa ja huomioi lapsen tarpeita ja huolenaiheita. Tässä yhteydessä kerron, miten kasvattajan sensitiivisyys välittyi muihin vuorovaikutustilanteisiin.

Kasvattaja osoitti kunnioitusta ja arvostusta lasta kohtaan keskittymällä hänen viestiinsä toisen tai toisten lasten puhuessa samaan aikaan (n=8), muistuttamalla lapsille toisen puheenvuorosta (n=4), kiittämällä lasta (n=9), antamalla lapselle kunnian omasta ideastaan (n=2), antamalla lapsen osoittaa tietämystään ja osoittamalla kiinnostusta (n=20) sekä lapsen arvon ylläpitämisellä lapsen vastauksen ollessa ei-odotettu (n=2). Kasvattajan tapa keskittyä lapsen kanssa käytävään vuorovaikutustilanteeseen tulee hyvin ilmi alla olevasta esimerkistä (-- = keskeyttää):

Pena: --Meil on lumiukko (nostaa peukun ja jatkaa), me piille, öö maalattiin (näyttää sormella maalaamista, äänensävy innostunut, huomiota hakeva, normaali volyyymi)

Reeta: Kotoona (äänensävy hyvin lämmin, hidas, hieman kysyvä, ilme hymy, kulmat koholla, katse Penassa) --Santtu: Mutta (äänensävy nopea, malttamaton, heiluttaa peukkuja, katse Reetassa)

Pena: joo,o (katse Reetassa, äänensävy neutraali positiivisella vivahteella)

Reeta: Ooi___(äänensävy eläytyvä, hidas, ilme eläytyvä, kulmien rypistys, hymy) --Pena: Sillä on hattu (sormet mukana selityksessä, katse Reetassa, Reetan katse Penassa, Reeta naurahtaa) ja tukka --Jimi ja Santtu peukuttaa (katseet Reetassa, Reetan katse Penassa), jotkut lapset höpöttää--

Reeta: Onks sillä napit (katse Penassa)

Pena: On___

Einollakin on peukku pystyssä

Reeta: Mitä Santtu (kääntyy Santtuun päin, joka on odottanut vuoroaan pitkään, katse Santussa, Santun katse Reetassa)

Esimerkkinä toimivassa tilanteessa kasvattaja osoitti sensitiivisyyttä vuorovaikutuksen osapuolena kuuntelemaan sitä lasta, kenen kanssa hänellä oli dialogi kesken. Lasta kunnioittavasta keskittymisestä kertoo kasvattajan säilyvä katsekontakti häiriötekijöistä huolimatta sekä se, että kasvattaja lämpimillä ja eläytyvillä ilmaisuilla (äänensävy, ilmeet) tarkentaa ja vastaa lapsen viesteihin. Tilanteen lopuksi kasvattaja kääntyy keskeyttäjän puoleen ja antaa hänelle puheen-

vuoron jonka voidaan ajatella olevan osoitus myös hänen kunnioittamisesta ja arvostamisesta.

Kun kasvattaja ohjatun toiminnan aikana otti lapsen jo aiemmin mainitseman idean käyttöön, hän antoi siitä kunnian lapselle ilmaisunsa aikana osoittamalla idean antajaa samalla kuin katsoi häneen sekä mainitseamalla toisessa tapauksessa myös idean keksijän nimen (poikkeuksena yksi kerta, jolloin lapsi ei saanut kunniaa ideastaan). Tilanteessa, jossa lapsi antoikin ei-odotetun vastauksen, kasvattaja ei omalla ilmaisullaan viestittänyt vastauksen vääryyttä, vaan pyrki saattamaan lapsen oikealle vastaukselle ja lopuksi inhimillistämällä tapahtuneen lausahduksella *"Eihän ne aina mee niin, muista niitä nimiä"* tai osoitti oivaltavalla ilmaisulla ja viestillään, että lapsi puhuukin eri asiasta. Näin kasvattaja pyrki säilyttämään lapsen arvostuksen toisten silmissä häpeän tunteen tuottamisen sijaan.

Ilmaisut, joilla kasvattaja antoi lapsen osoittaa tietämystään olivat useimmiten yhtä aikaa kiinnostuksen osoituksia, joka ilmeni ilmaisun kysymysmuodosta, kasvattajan säilyvästä katsekontaktista, keskittyneestä lapsen kuuntelusta, kiinnostuneesta äänensävyistä, keskittyneestä lelun tarkastelusta ja/tai keskittyneestä ilmeestä (kulmat kurtussa tai koholla). Kasvattaja antoi lapsen osoittaa tietämystään kysymällä häneltä tietoa keskusteltavasta asiasta (n=9), esimerkiksi lelun nimestä tai lumilinnan rakentamisesta. Tietämyksen osoituksen antamista lapselle oli myös se, että kasvattaja yritti lausua vaikeita lelun nimiä ja antoi lasten opettaa häntä niiden lausumisessa (n=4) sekä kiittämällä lasta tiedosta (n=1).

Ohjatun toiminnan aikana esiintyi siis ilmaisuja, jossa kasvattaja yhtä aikaa antoi lapsen osoittaa tietämystään ja osoitti kiinnostusta lapsen tietoa tai lelua kohtaan (n=14) sekä ilmaisuja, joissa kasvattaja viestitti pelkkää kiinnostusta lapsen tietoa tai lelua kohtaan (n=6). Tällöin kasvattaja lausahti kiinnostuneella äänensävyllä lyhyen toteamuksen lapsen vastaukseen (n=3), esitti kysymyksen (n=2) tai tarkensi lapsen vastausta (n=1).

5.4 Kasvattajan tapa rohkaista ja kehua

Ohjatussa toiminnassa leluesittelyn aikana kasvattaja kehui ja ihasteli lasten leluja lausahduksin: *"kauniit ratsastusvaatteet"*, *"kylläpä onkin taitava"*, *"hiiienosti"*, *"se on hieno"*, *"hurrria"*, *"huh mitä kyytiä"*. Sen sijaan kasvattaja ei kertaakaan sanallisesti kehunut lasta itseään. On merkillepantavaa myös, että kasvattaja vastasi vain yhden kerran ohjatun toiminnan aikana lapsen vastaukseen suoraan kehuvalle sanalla ja se oli sana *"hyvä"*. Hän myös vastasi lapsen ehdotukseen kerran suoraan kehuvalle ilmaisulla, joka oli *"hyvä idea"*. Muuten kasvattaja kehui ja rohkaisi lasta ilmeellään, äänen painolla ja äänensävyllään. Kehuminen ja rohkaiseminen tapahtui kasvattajan osoittamalla lapsen olevan oikeassa (n=11), antaessa lapselle puheenvuoron (n=3) tai rohkaisemalla lasta osallistumaan (n=12).

Kasvattaja osoitti lapsen vastauksen oikeaksi toistamalla vastauksen tai osan siitä, vastaamalla lapselle osia lapsen mainitsemia sanoja käyttäen, mutta liittämällä niihin *"no"* ja *"no niin"* sanoja, sanomalla *"kyllä"* tai kiittämällä lasta ilmeellään. Tällöin kasvattaja katsoi lapsen neutraali tai positiivisia vivahteita sisältävä ilme, kuten hymy kasvoillaan sekä korosti puheessaan paralingvisiä piirteitä (tempo, tauot, äänen painotus, korkeus, voimakkuus ja laadulliset piirteet). Oikeaksi osoittavissa ilmaisuissa oli usein hidas tempo ja positiivinen äänensävy sekä selkeä artikulaatio.

Antaessaan puheenvuoron sitä odottavalle lapselle, kasvattaja omalla myönteisellä ja rohkaisevalla katsekontaktillaan, ilmeellään ja positiivissävyisellä äänellään kiitti ja rohkaisi lasta ilmaisemaan viestinsä toisille. Kasvattaja myös rohkaisi lapsia osallistumaan auttamalla toimeentulona seisovaa lasta löytämään istumapaikan, hymyilemällä rohkaisevasti lapselle lapsen osallistuessa laululeikkiin heikon sitoutuneisuuden jälkeen, katsomalla lasta rohkaiseva, lapsen ilmaisua odottava hymy kasvoillaan, kiittämällä lasta äänensävyllään lapselta vihdoin vastauksen saatuaan sekä auttamalla lasta pääsemään oikeaan vastaukseen. Näitä osallistumaan rohkaisevia tapauksia yhdisti kasvattajan keskittynyt katsekontakti lapseen sekä kasvattajan äänen ja hymyn myönteisyys ja rohkaiseva sävy. Toisella ohjatun toiminnan hetkistä kasvattaja myös rohkaisi jokaista lasta osallistumaan alkavaan tuokioon tervehtimällä heitä yksi-

tellen (n=7). Myös tällöin hänen äänensävy oli myönteinen ja rohkaiseva, katse keskittynyt ja ilme hymyilevä. Kasvattaja myös kiitti lasta useaan kertaan, mikä voidaan tulkita yhtäaikaaisesti sekä kehumiseksi, rohkaisemiseksi että lapsen kunnioittamiseksi ja arvostamiseksi.

5.5 Kasvattajan tapa näyttää tunnistavansa lapsen tarpeet ja huolenaiheet

Kasvattaja ilmensi tunnistavansa lapsen tarpeita ja huolenaiheita vastaamalla lapsen tarpeita ja huolia ilmaiseviin viesteihin (n=8) tai vastaamalla ja huomioidamalla lapsen tarpeet ja huolenaiheet ohjauksessa (n=9), jolloin lapsen kokema emootio vaikutti ohjaukseen. Tilanteet, joissa kasvattaja vastasi ja otti ohjauksessa huomioon lapsen tarpeet ja huolenaiheet, liittyivät lapsen huoleen lelustaan, lapsen mahdolliseen vieraan ihmisen arastukseen, lapsen huoleen kädessä, lapsen väsyneeseen, nälkäiseen ja lääkärireissun aiheuttamaan kurjaan oloon sekä lasten sitoutumisen loppaamiseen yksittäisen laulun aikana. Näissä tilanteissa oli tyypillistä, että kasvattaja oli asettunut katsomaan tilannetta myös lapsen näkökulmasta, mikä alla olevista esimerkeistä hyvin ilmenee.

Lasten lelut ovat piilossa viltin alla valmiina esiin nostettavaksi yksitellen.

Iris: Hei MUn Balpi näkyy (äänensävy huolestunut)

Reeta: Oho no..hui.. kato kun se haluaa tulla sieltä ihan hirveesti (katse Iiriksessä). Laitetaas se piiloo... Katsotaanmpas katsotaanmpas _____

Eino on valitellut oloaan ja pidellyt kättään tuokion aikana.

Esa: Mikä _____kädessä

Reeta: No..kun. Einolla on otettu täältä vErikoE (äänensävy hieman hitaampi ja hiljaisempi, rauhallinen, lämmin, ei voivotteleva, katsoo Einon kättä ja sitten vilkaisee Esaa) niin siin on semmonen, tuuppa- (Eino katsoo lapsia, ilme neutraali, suu viivana, ryhtyy kerimään paitansa hihaa) haluksä näyttää sen nyt kaikille (Eino katsoo toisiin lapsiin ja näyttää laastariaan, lapset katsovat Einon kättä, Reeta katsoo Einon kättä, Reeta seisoo) , nii (äänensävy neutraali)

Ulla: Mä oon nähny jo se

Reeta: Joo (äänensävy toteava, vilkaisee Ullaa), nii se vähän (laskee Einon hihaa alas, katsoo hihaa) nyt sillei haittaaa ettei iha kaikkee voi tehdä (äänensävy neutraali). MUtta marssi pystyy (äänensävy hieman reippaampi, selkeä)

Edellä mainituista tilanteista käy ilmi, että kasvattaja ei vähättele lapsen huolta ja emootiota vaan ymmärtää, että ne ovat lapselle aitoja. Hän pyrkii toimimaan siten, että lapsella olisi hyvä olla ja siirtää lelut takaisin viltin alle. Kasvattajan Einon kättä koskevasta selityksestä ilmenee, että kasvattaja tiedostaa lääkärireissun olleen Einolle merkittävä ja epämukavakin kokemus. Hän ymmärtää, että se vaikuttanee Einon sitoutumisen heikkouteen ja kurjaan oloon. Niinpä kasvattaja sallii Einon olla osallistumatta joka hetki toimintaan. Vaikka kasvattaja osoittaa ymmärrystä lapsen emootiota kohtaan, hän ei kuitenkaan suurenneta ongelmaa, mikä ilmenee kasvattajan äänensävyssä, suhtautumisessa sekä lapsen rohkaisemisena toimintaan.

Huomioidessaan lapsen tarpeet ja huolenaiheet kasvattajan toimintaa kuvaavissa kaikissa tilanteissa sana joustavuus, joka näkyi siten, että kasvattaja antoi lapsen toimia tai suostui itse toimimaan lapsen tarpeiden mukaan kun käytännönseikat eivät sitä estäneet. Tämä ilmeni myös yhden kerran siten, että kun kasvattaja huomasi lasten kyllästyneen jo lauluun, hän ei pakottanut siihen kaikkia osallistumaan vaan ilmaisi sen olevan vapaaehtoista. Kuitenkin, kasvattajan sensitiivisyyteen kuuluva joustavuus lapsen tarpeille ei ylettynyt siihen, että kasvattaja olisi lyhentänyt ohjatun toiminnan kestoa vaikka se venyi pitkäksi ja lapset osoittivat selviä viestejä sitoutumisen herpaantumisesta jatkuvasti.

Tilanteet, joissa kasvattaja vastasi lapsen tarpeita ja huolenaiheita ilmaiseviin viesteihin muuttamatta omaa ohjaustaan, liittyivät lasten sanallisiin ilmaisuihin näläntunteesta (n=4), osallistumattomuutena ilmenevään väsymykseen/kyllästymiseen (n=2), lapsen kasvattajalle kertomaan pieneen kipuun (n=1) ja useamman lapsen sitoutumisen herpaantumiseen, joka ilmeni yhtä aikaa puhumisena ja liikehdintänä (n=1). Näissä tilanteissa kasvattaja osoitti huomaavansa lasten viestit vastaamalla niihin sanallisesti. Näistä kahdeksasta

viestistä, oli viisi osoitettu eräälle lapselle, jonka käytöksestä voi ajatella heijastuneen lääkäriissä käynnin tuottama emotionaalisesti kurja olo.

Osissa kasvattajan vastauksissa sensitiivisyyttä osoitti vain lapsen vietiin vastaaminen (n=4), jolla kasvattaja osoitti huomaavansa lapsen tarpeen esimerkiksi ”kun monella on tosi kova nälkä”. Toisissa kasvattajan viesteissä sensitiivisyys oli korkeampi, jolloin kasvattaja vahvisti viestiään nonverbaalisin merkein (n=4), mikä näyttäytyi kasvattajan äänensävyssä ja kasvojen eleillä empatian ja ymmärryksen osoituksena sekä yhden kerran lapsen kosketuksena. Kasvattaja osoitti kasvojen eleillä empatiaa rypistämällä kulmiaan, nyökkäämällä, pään kallistuksella ja huulten rypistyksellä. Empatiaa ja ymmärrystä äänellään osoittaessaan kasvattaja hidasti puheensa tempoa ja hiljensi sen voimakkuutta tai etsi siihen samanlaisen hieman valittavan sävyn kuin lapsella.

5.6 Kasvattaja lapsen kuuntelijana ja lapsen viestiin vastaajana

Ohjatun toiminnan aikana oli joitakin hetkiä, joissa lapset ryhtyivät puhumaan yhtä aikaa, milloin oli mahdoton päätellä tarkkaan lasten viestien ja niihin kasvattajan vastauksien määrää. Kuitenkin kasvattaja vastasi lapsen suoraan viestiin (sanalliset ja puheenvuoron pyytäminen ”peukuttamalla”) ja kuunteli lapsen viestin (n=70) suurimmassa osassa vuorovaikutustilanteita. Kasvattaja oli siis aktiivisesti vuorovaikutuksessa lasten kanssa koko ohjatun toiminnan ajan ja tahtoi vastata lasten kysymyksiin ja kommentteihin sekä kuunteli heidän viestejään.

5.7 Yhteenveto: kasvattajan korkea sensitiivisyys

Kun kasvattaja toimi vuorovaikutuksessa lasten kanssa ohjatun toiminnan aikana, suuri osa hänen ilmaisuistaan sisälsi Kallialan (2009) mukaileman Laeversin (1994) määrittelemän sensitiivisyyden piirteitä (ks. liite 1), joiden näyttäytymistä osa-alueissa edellä kuvataan. Lisäksi kasvattajan sensitiivisyyden näyttäytymisen tässä tutkimuksessa, sisälsi useita yhtymäkohtia siihen, miten kas-

vattajan korkein sensitiivisyyden taso näyttäytyi kasvattajan toiminnassa Kallialan (2009) toteuttamassa tutkimuksessa (taulukko 2, liite 2). Näiden yhtäläisyyksien ja laadullisen analyysini pohjalta totean, että kasvattaja toimi vuorovaikutuksessa lasten kanssa enimmäkseen sensitiivisyydeltään korkealla tasolla.

Kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyi ohjatun toiminnan aikana monella tapaa (ks. taulukko 2). Hän pyrki vuorovaikutuksen aikana kuuntelemaan ja vastaamaan huomaaviinsa lasten viesteihin, ja kasvattajan ilmaisuissa sensitiivisyys näyttäytyikin useimmin lapsen viestin kuuntelemisena ja lapsen viestiin vastaamisena. Kasvattajan ilmaisuissa sensitiivisyys näkyi myös varsin usein äänensävyyn, eleiden ja katsekontaktin myönteisyytenä sekä kasvattajan tapana osoittaa kunnioitusta ja arvostusta lasta kohtaan. Ohjatun toiminnan aikana kasvattaja ei käyttäytynyt lapsia kohtaan kertaakaan epäkohteliaasti, kylmästi tai vähättelevästi vaan pyrki kohtaamaan lapset myönteisesti ja heitä kunnioitavasti ja arvostavasti. Useimmin kasvattaja siis osoitti sensitiivisyyttä lasta kohtaan kuuntelemalla ja vastaamalla lapsen viesteihin (n=70), myönteisillä äänensävyillä, eleillä ja katsekontaktilla (n=49) sekä osoittamalla kunnioitusta ja arvostusta lasta kohtaan (n=45).

Vahvimmin kasvattajan sensitiivisyys kuitenkin näyttäytyi hänen tavaansa osoittaa lapselle lämpöä ja kiintymystä, sillä se sisälsi eniten yhtymäkohtia Kallialan (2009) tutkimuksessa korkeimman sensitiivisyyden tason näyttäytymisen kanssa (taulukko 2). Kasvattaja esimerkiksi ymmärsi ja vastasi lapsen innostukseen eli osoittamalla huomaavansa lapsen myönteiset tunteet ja tavoittelemalla lapsen tunnetilaa, kasvattaja keskittyi vuorovaikutukseen syvästi ja eläytyvästi sekä ohjasi lapsia rauhallisesti ja perustellen. Kasvattajan tapaan osoittaa lapsille lämpöä ja kiintymystä myös sisältyi vahvasti muiden osalueiden sensitiivisyyden piirteitä: kasvattaja myös kuunteli ja vastasi lapselle sekä osoitti usein ilmaisuissaan vahvaa myönteisyyttä äänensävyssään, eleissään ja katsekontaktissaan.

TAULUKKO 2. Kasvattajan sensitiivisyyden näyttäytyminen ja näyttäytymisen yhtymäkohdat Kallialan (2009) tutkimuksen kanssa.

Sensitiivisyyden näyttäytymisen osa-alue	Esiintyvyys kasvattajan ilmaisuissa (<i>n</i>)	Sensitiivisyyden näyttäytymisen yhtymäkohdat tasolla 5
Kasvattajan myönteinen äänensävy, myönteiset eleet ja katsekontakti	49	on levollinen ja omaa myönteistä energiaa
Kasvattajan tapa osoittaa lämpöä ja kiintymystä	34	viestittää välittämistä läheisyydellä, laskeutuu lapsen tasolle, ymmärtää ja vastaa lapsen innostukseen, vahvistaa ilmaisullaan lapselle tärkeän tärkeäksi, toimii kiireettömästi, keskittyy sataprozenttisesti, eläytyy lapsen maailmaan, juttelee rauhallisesti, perustelee lapselle
Kasvattajan tapa osoittaa kunnioitusta ja arvostusta	45	levollinen ja kiinnostunut läsnäolo, keskittyy sataprozenttisesti, juttelee rauhallisesti
Kasvattajan tapa rohkaista ja kehua	26	maltaa katsoa ja ihastella, on levollinen ja omaa myönteistä energiaa
Kasvattajan tapa osoittaa tunteavansa lapsen tarpeet ja huolenaiheet	17	huomioi ohjauksessa lapsen tunne- ja vireystilan, tunnistaa, mitä lapsilta voi odottaa, vahvistaa ilmaisullaan lapselle tärkeän tärkeäksi
Kasvattaja lapsen kuuntelijana ja lapsen viestiin vastaajana	70	on valmis vastaamaan lapsen viestiin, perustelee lapselle, on kiinteässä vuorovaikutuksessa lasten kanssa kaikessa toiminnassa, vastaa herkästi lasten aloitteisiin, käyttää hyväkseen mahdollisuudet vuorovaikutukseen lasten kanssa

Kasvattajan sensitiivisyyden näyttäytymisen kaikille osa-alueille oli yhteistä kasvattajan keskeinen tapa osoittaa sensitiivisyyttään nonverbaalisella viestinnällään, varsinkin äänensävyllään ja kasvojensa ilmeillä. Eri osa-alueissa kasvattaja usein osoitti kiinnostusta tai lapsen viestiin ja emootioon eläytymistä juuri nonverbaalein viestein. Lisäksi kaikissa osa-alueissa kasvattajan sensitiivi-

syyden näyttäytymiseen liittyi lapsen kuuntelu ja vuorovaikutustilanteeseen keskittyminen, mistä kertoi keskeisesti kasvattajan säilyvä katsekontakti.

Kallialan (2009, 132) kirjoittaa, että päiväkodissa on paljon tilanteita, joissa monen lapsen yhtäaikainen toiminta haastaa kasvattajan sensitiivisyyttä ja aiheuttavat kasvattajan huomion jakautumista moneen suuntaan yhtä aikaa. Tämä näkyi myös tässä tutkimuksessa kasvattajan sensitiivisyyden horjahtamisena muutaman kerran. Tällöin kasvattajan sensitiivisyys laski, kun: kasvattajan vastaus lapsen emootioon ei antanut vastakaikua, ollut riittävä tai se jäi uupumaan kokonaan (n=4), kasvattaja ohitti lapsen viestin (n=3), kasvattaja ei ottanut useampaan kertaan huomioon erään lapsen osallistumisen ja puheenvuoron pyyntöä ("peukutusta"), kasvattajan ilmaisun sanoma oli ristiriitaista (n=1), tai kun kasvattaja ei joutanut omassa suunnitelmassaan, vaikka lapset viestivät käytöksellään toiminnan kestävän liian kauan (n=1). Ohjatun toiminnan aikana kasvattajan sensitiivisyyden taso laski välillä myös tasoon 4 (ks. liite 2) siten, ettei kasvattaja ollut täysin keskittynyt lapsen viestiin, vaan esimerkiksi ohjeisti toista lasta pikaisesti keskustelun välissä.

6 POHDINTA

Tulokset osoittavat, että kasvattajan sensitiivisyys vuorovaikutuksessa lasten kanssa ollessaan oli enimmäkseen korkeatasoista. Vuorovaikutuksen aikana kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyi osa-alueissa: 1. Kasvattajan myönteinen äänensävy, myönteiset eleet ja katsekontakti, 2. Kasvattajan tapa osoittaa lämpöä ja kiintymystä, 3. Kasvattajan tapa osoittaa kunnioitusta ja arvostusta lasta kohtaan, 4. Kasvattajan tapa rohkaista ja kehua, 5. Kasvattajan tapa näyttää tunnistavansa lapsen tarpeet ja huolenaiheet, 6. Kasvattaja lapsen kuuntelijana ja lapsen viestiin vastaajana. Vaikka tutkimukseni on pieni, tulosten siirrettävyyttä tukee tulosten yhtäläisyydet monen muun tutkimuksen kanssa. Tässä luvussa nostan esille tutkimukseni keskeisiä tuloksia ja tarkastelen niiden yhteyttä aiempiin tutkimusten tuloksiin. Tulosten tarkastelun jälkeen pohdin tutkimukseni luotettavuutta ja siirrettävyyttä sekä pohdin jatkotutkimushaasteita.

6.1 Tulosten tarkastelua

Tutkimuksessani kasvattajan sensitiivisyys vuorovaikutuksen aikana näyttäytyi suurimmaksi osaksi korkeatasoisena, mikä tarkoittaa että kasvattajan ilmaisut sisälsivät runsaasti korkeimman sensitiivisyyden tason 5 piirteitä. Korkean sensitiivisyyden tason piirteet näyttäytyivät kasvattajan toiminnassa tässä tutkimuksessa monelta osin samaan hyvin tapaan kuin Kallialan (2009) tutkimuksessa (ks. taulukko 2). Esimerkiksi sekä tässä tutkimuksessa, että Kallialan (2009) tutkimuksessa kasvattajan korkea sensitiivisyys näyttäytyi vuorovaikutukseen sitoutumisena eli syvänä keskittymisenä, lapsen tunteisiin eläytyvinä ilmaisuina sekä lapsen tarpeisiin ja huolenaiheisiin vastaamisena ja huomioimisena. Tällöin kasvattajan voidaan ajatella myös täyttävän varhaiskasvatuksen laatua ohjaavan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitut kasvattajan edellytykset, joita varhaiskasvatuksen laadun toteutuminen vaatii eli kuvausta kasvattajasta, joka on sitoutunut, herkkä ja reagoiva lapsen emootioihin ja tarpeisiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16; Kalliala 2009, 186.) Lisäksi kasvattajan sensitiivisyyden ollessa korkea tasoista, siinä näkyi tässä

tutkimuksessa myös Lundánin (2009, 36) hyödyntämät Buberin dialogisuuden pääperiaatteet, joita hän mukaili laadukkaan vuorovaikutuksen kriteereiksi: 1) kasvattajan kuunteleva asenne, 2) lapsen tarpeista tietoisiksi tuleminen ja 3) lapsen hyväksyminen (Lundán 2009, 36).

Vahvimmin kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyi tutkimuksessani kasvattajan tavassa osoittaa lapselle lämpöä ja kiintymystä. Tällöin kasvattaja osoitti ymmärrystä lapsen myönteistä tunnetta kohtaan sekä vastasi siihen kokonaisvaltaisella ja eläytyvällä, lapsen tunnetilaa tavoittelevalla viestinnällään, kuten eläytyvällä ja myönteisellä äänensävyllään, hymyllään ja katseellaan. Lisäksi tilanteissa, joissa lapsen sitoutuminen herpaantui, kasvattaja pyrki ohjaamaan lasta lämpimästi eli suuntaamaan lapsen keskittymisen käynnissä olevaan toimintaan katsomalla lasta ja puhuttelemalla lasta rauhallisella, hiljaisella tai hitaalla äänellä (ja) tai pehmein sanamuodoin ja neutraalilla äänellä. Kun lapsi vastusti kasvattajan lämmintä ohjausta, kasvattaja kuunteli lapsen vastalauseita sekä perusteli ja selitti aikomuksiaan kiirehtimättä ennen kuin toimi lapsen tahdon vastaisesti. Jos tilanne ei rauennut, kasvattaja lisäsi äänensä painotusta korottamatta kuitenkaan äänensä voimakkuutta tai toimi rauhallisin liikkein ja toimintaansa sanoittaen tilanteen muuttamiseksi. Kasvattaja keskittyi syvästi eli oli sitoutunut lapsen ohjaamiseen ja tilanteen ratkaisemiseen.

Myös muissa tutkimuksissa kasvattajan korkea sensitiivisyys on näyttäytynyt kasvattajan lämminhenkisenä ohjauksena ja suhtautumisena lapsen emootioihin: Lundánin (2009, 103, 129) tutkimuksessa kasvattajat pyrkivät purkamaan vuorovaikutuksen ristiriitoja sopivilla sanavalinnoilla tai pehmeillä äänensävyillä sekä keskustelivat asiasta kiireettömästi lapsen kanssa. Ahosen (2015, 120) tutkimuksessa sensitiivisyyttä ilmentävät lämpimän vuorovaikutustavan omaavat kasvattajat eivät myöskään provosoituneet huutamaan lasten äänten yli. Kuten tässä tutkimuksessa, kasvattajat myös osoittivat empatiaa lasta kohtaan esimerkiksi pehmeällä ja lämpimällä äänensävyllä (Ahonen 2015, 120).

Kasvattajan sensitiivisyys lapsen tarpeita ja huolenaiheita kohtaan näyttäytyi korkeimpana silloin, kun kasvattaja sekä vastasi lapsen tarpeita ja huolenaiheita ilmaiseviin viesteihin, että otti ne ohjauksessaan huomioon. Tällöin

kasvattaja ei vähätellyt lapsen huolta ja emootiota vaan ymmärsi, että ne ovat lapselle aitoja. Hän tiedosti lapsen tunnetilan takana olevat mahdolliset syyt ja huomioi ohjauksessaan lapsen tunne- ja vireystilan. Myös Ahosen (2015, 118-119) tutkimuksessa kasvattajien sensitiivisyys näyttäytyi usein tilanteiden hienoina tulkintoina sekä siinä, että kasvattajat eivät mitätöineet lapsen voimakkaikseen tunteita, vaan tunnistivat niiden taustalla olevat mahdolliset syyt, esimerkiksi lapsen väsymyksen.

Ohjatun toiminnan aikana kasvattajan sensitiivisyys lasten tarpeita ja huolenaiheita kohtaan ilmeni kasvattajan ohjauksen joustavuutena siten, että hän antoi lapsen toimia tai suostui itse muuttamaan toimintaansa lapsen tarpeiden mukaisesti. Toisaalta kasvattaja ei lyhentänyt ohjatun toiminnan kestoa, vaikka se venyi pitkäksi ja lapset osoittivat selviä viestejä sitoutumisen herpaantumisesta (kuten väsymyksestä) jatkuvasti. Näin ollen kasvattajan sensitiivisyyteen kuuluva joustavuus lapsen tarpeille ei toteutunut tässä kohtaa täysin. Myös Ahosen (2015, 181-182) ja Kallialan (2009, esim. 127) tutkimuksissa ilmeni kasvattajan sensitiivisyyttä laskevia tilanteita, joissa kasvattaja vei ohjatussa toiminnassa suunnittelemansa loppuun asti sivuuttaen lasten tarpeet ja sitoutumisen laskun.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja siirrettävyys

Tutkimusprosessin aikana kiinnitin erityistä huomiota tutkimusaineiston analysoinnissa huolellisuuteen ja objektiivisuuteen. Tällä pyrin välttämään laadullisessa tutkimuksessa läsnä olevaa tutkijan omien näkemysten ja subjektiivisten katsontakantojen vaikuttamista tekemiini tulkintoihin. Huolellisuus tuotti haastetta, sillä varsinkin nonverbaaliset viestit ovat monitulkintaisia ja merkitykseltään tilanne- ja kulttuurisidonnaisia (kielikompassi), mutta tahdoin tutkijana toimia tutkimuseettisesti.

Tutkimukseni tulosten luotettavuutta ja siirrettävyyttä vahvistaa se, että tutkimukseni tuloksilla oli selviä yhtäläisyyksiä useamman muun samaa aihealuetta tarkastelevan tutkimuksen (esim. Kalliala 2009, Ahonen 2015, Lundán 2009) kanssa. Tästä huolimatta tutkimustuloksiani tarkastellessa täytyy ottaa

huomioon tutkimukseni pieni koko ja kontekstisidonnaisuus. Tutkimusaineistoni koostui yhden kasvattajan toiminnan havainnoinnista kahdella ohjatun toiminnan hetkellä. Näiden ohjatun toiminnan hetkien aikana kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyi korkeatasoisena ja monin eri piirtein, mutta kasvattajan sensitiivisyys olisi voinut näyttäytyä eritavalla eri kontekstissa.

On relevanttia pohtia, vaikuttiko kasvattajan sensitiivisyyden näyttäytymiseen korkealla tasolla tässä tutkimuksessa se, että kasvattaja tiedosti tutkimuksen aiheen melko tarkasti sekä se, että olin tutkijan läsnä koko ohjatun toiminnan ajan. Toisaalta, Kalliala (2009, 183) tekee hyvän huomion kirjoittaessaan, että myös sensitiivisyyden teeskentely vaatii kasvattajalta osaamista. Näin ollen voin todeta ainakin sen, että tässä tutkimuksessa esiintyvällä kasvattajalla oli kyky lapsen sensitiiviseen kohtaamiseen, jolloin kasvattajan sensitiivisyyden toteutuminen hänen päivittäisessä työotteessaan jää riippuvaiseksi kasvattajan työmoraalista, motivaatiosta ja arvottamisesta (ks. Kalliala 2009, 183). Havainnoimani kasvattaja itse uskoi, että tutkimusaiheen tiedostaminen ei vaikuttanut merkittävästi tutkimustilanteisiin, vaan hän on ottanut työtapaansa pyrkimyksen lapsen sensitiiviseen kohtaamiseen. Tämä on helppo tutkijan uskoa, koska kasvattajan sensitiivisyys oli kokonaisvaltaista ja lähes kokoajan läsnä kasvattajan tavassa olla vuorovaikutuksessa. Lisäksi Tahkokallion (2014) ja Kallialan (2009) tutkimukset osoittavatkin, että kiinnittämällä huomiota lapsen sensitiiviseen kohtaamiseen, kasvattajat pystyivät nostamaan omaa sensitiivisyytensä tasoa.

Vaikka tässä tutkimuksessa kasvattaja toimi sensitiivisyydeltään korkea tasoisesti vuorovaikutuksessa lasten kanssa ollessaan, on huomioitava monien tutkimusten (esim. Kalliala 2009, Ahonen 2015, Lundán 2009) osoitukset siitä, että kasvattajien sensitiivisyydessä on maassamme suuria tasoeroja, jotka ylettyvät saman ryhmän kasvattajien välisistä eroista aina päiväkotikohtaisiin eroihin asti. Kuitenkin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 11, 16) mukaan, päiväkodissa toteutettava varhaiskasvatus on ”pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta”, jota toteuttavien varhaiskasvattajien tulisi olla sitoutuneita, herkkiä ja kyvykkäitä reagoimaan lapsen tunteisiin ja tarpeisiin. Näin ollen uudet tutkimukset kasvattajien sensi-

tiivisyydestä ovat tarpeellisia, jotta sensitiivisyyden merkitys laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisen ehtona kirkastuisi. Ennen kaikkea sensitiivisyyden merkityksellisyyttä tulisi kuitenkin saattaa päiväkotien kasvattajien tietouteen. Ajattelen, että näinä taloudellisten leikkauksien aikana, olisi jokaisen kasvattajan tärkeä tiedostaa, että varhaiskasvatuksen laadun yksi keskeisin tekijä, sensitiivinen vuorovaikutus (ks. esim. Kalliala 2009, 67, 262; Tahkokallio 2014, 219), syntyy siitä, miten kasvattajana lapsen kohtaa - se ei vaadi taloudellisia resursseja, se vaatii lapsen arvostamista.

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Väitöskirja. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf?sequence=1>. (Luettu 18.2.2016.)
- Gjerstad, E. 2015. Kuka on kukkulan kuningas? Lasten ja aikuisten valtasuhteet kasvun tukena. Jyväskylä: PS Kustannus.
- Kalliala, M. 2009. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? lisäpainos. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kielikompassi. Jyväskylän yliopiston kielikeskus. https://kielikompassi.jyu.fi/puheviestinta/tietomajakka/maja_tietomajakka.shtml. (Luettu 3.3.2016)
- Kiesiläinen, L. 2004. Vuorovaikutusvastuu. 2 painos. Helsinki: Arator
- Laevers, F. 1994. The Innovative Project Experiential Education and the Definition of Quality in Education. Teoksessa: F. Laevers (toim.) Defining and Assessing Quality in Early Childhood Education. Belgia: Leuven University Press.
- Lundán, A. 2009. Kutsu dialogisuuteen. Diskurssianalyttinen tapaustutkimus kasvattajan ja lapsen haasteellisesta vuorovaikutuksesta päiväkodissa. Tampereen yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Väitöskirja. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66553/978-951-44-7874-1.pdf?sequence=1>. (Luettu 14.2.2016.)
- Mot-sanakirjasto. Sensitiivinen. Kielikone Oy.
- Pascal, C. & Bertram, T. 1999. The Effective Early Learning Project: The Quality of Adult Engagement in Early Childhood Settings in the UK. Paper presented at 9th EECERA conference: Helsinki, Finland. files.eric.ed.gov/fulltext/ED438022.pdf. (Luettu 14.2.2016.)
- Päiväkoti Melkko 2015. Päivärytmi. Helsingin kaupunki. <http://www.helsinki.fi/www/helsinki/fi/paivahoito-ja-koulutus/paivahoito/paivakotihoido/paivakodit/paivakoti-melkko/rytmi>. (Luettu 30.4.2016)
- Salminen, J. 2014. The teacher as a source of educational support. Exploring teacher-child interactions and teachers' pedagogical practices in Finnish preschool classrooms. Jyväskylän yliopisto. Studies in education, psychology and social research 512. Väitöskirja. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstr>

eam /handle/123456789/44798/978-951-39-5982-1_vaitos13122014.pdf?sequence=1. (Luettu 20.2.2016.)

- Siren-Tiusanen, H. & Tiusanen, E. 2002. Päivärytmi ja toiminnan rakentuminen. Teoksessa A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Siren-Tiusanen (toim.) Pienet päivähoitossa. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY, 65-85.
- Suhonen, E. 2009. Erityistä tukea tarvitsevan taaperon sopeutuminen päiväkotiryhmään. Monitapaustutkimus vuorovaikutussuhteista ja niiden rakentumisesta. Helsingin yliopisto. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Väitöskirja. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20030/erityist.pdf?sequence=1>. (Luettu 14.2.2016.)
- Suomisanakirja 2015. Sensitiivinen. <http://www.suomisanakirja.fi/sensitiivinen>. (Luettu 22.2.2016)
- Svinhufvud, K., Mickwitz, A., Suojala, M. & Korhonen, S. 2009. Kielijelppi. Mitä on puheviestintä? Helsingin yliopisto. <http://www.kielijelppi.fi/puheviestinta/?c=1-mita-on-puheviestinta>. (Luettu 30.1.2016)
- Tahkokallio, L. 2014. Lastentarhanopettajan ammatillinen kehittyminen havainnointiin perustuvan reflektion avulla. Helsingin yliopisto. Opettajakoulutuslaitos. Väitöskirja. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42873/lastenta.pdf?sequence=1>. (Luettu 23.2.2016.)
- Tieteen termipankki 2014. Sensitiivisyys. Helsingin yliopisto. <http://tieteen-termipankki.fi/wiki/Nimitys:sensitiivisyys>. (Luettu 22.2.2016)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakes: Sosiaali- ja terveysalan kehittämiskeskus. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>. (Luettu 15.3.2016)
- Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Itä-Suomen yliopisto. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 66. Väitöskirja. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf. (Luettu 3.3.2016)

LIITTEET

Liite 1. Aikuisen sitoutuneisuuden arviointiasteikko (Adult Engagement Scale -AES)

5: täydellinen sitoutuneisuus; 4: pääosin sitoutunut/jonkin verran sitoutumatonta; 3: sitoutuneisuus ja ei-sitoutuneisuus eivät dominoi; 2: pääasiassa sitoutumatonta/jonkin verran sitoutuneisuutta; 1: täydellisesti sitoutumaton

SENSITIIVISYYS -TASO 5

Aikuinen:

- myönteinen äänensävy
- myönteiset eleet ja katsekontakti
- lämmin ja osoittaa kiintymystä
- kunnioittaa ja arvostaa lasta
- rohkaisee ja kehuu
- tunnistaa lapsen tarpeet ja huolenaiheet
- kuuntelee ja vastaa lapselle
- rohkaisee lasta luottamaan

SENSITIIVISYYS -TASO 1

Aikuinen:

- negatiivinen äänensävy
- kylmä ja etäinen
- ei kunnioita lasta
- kritisoi ja torjuu lapsen
- ei ole myönteinen lapsen tarpeille ja huolenaiheille
- ei kuuntele tai vastaa lapselle
- puhuu toisille lapsille ikään kuin lapsi ei olisi paikalla

AKTIVOINTI -TASO 5

Väliintulo:

- energinen ja elävä
- virittää tarkoituksenmukaisesti
- sovittaa yhteen lapsen kiinnostukset ja havainnot
- motivoi lasta
- stimuloi keskustelua, vuoropuhelua, aktiivisuutta, ajattelua
- jakaa ja laajentaa lapsen toimintaa
- voi olla non-verbaalinen

AKTIVOINTI -TASO 1

Väliintulo:

- rutiininomainen
- puuttuu energia ja into
- ei sovita yhteen lapsen kiinnostusta ja havaintoja
- puuttuu rikkaus ja selkeys
- on sekava
- ei viritä tarkoituksen mukaisesti
- supistaa, vähentää vuoropuhelua, aktiivisuutta, ajattelua

AUTONOMIA -TASO 5

- sallii lapsen valita ja tukee valintoja
- tuottaa tilaisuuksia kokeiluille
- rohkaisee lapsen aloitteellisuutta ja vastuullisuutta
- rohkaisee lasta neuvottelemaan konflikteista ja säännöistä

AUTONOMIA -TASO 1

- ei anna sijaa lapsen valinnoille ja kokeiluille
- ei rohkaisee lapsen ideoita
- ei anna lapsille vastuuta
- ei salli lapsen arvioida produktin laatua
- on autoritaarinen ja dominoiva
- jäykästi pakottaa sääntöihin ja rajoituksiin, neuvotteluja ei sallita

(Mukailtu Kallialan 2009 suomennoksen mukaan)

Liite 2. Kasvattajan sensitiivisyyden tason näyttäytyminen Kallialan (2009) tutkimuksessa

Sensitiivisyyden taso	Sensitiivisyyden näyttäytyminen
1-2	aikuislähtöisyys, ei jaa lasten kiinnostusta, ei näe vaivaa lapsen eteen, ei hakeudu vuorovaikutukseen, kieltää turhaan, kurinpitokeskeisyys, ohjauksen teknisyyys, ei jousta suunnitelmassaan, osoittaa "tylsyyttä" työtään kohtaan, ei tavoita ja kosketa lapsen ajatusten, aikeiden ja tunteen tasoa,
3	rutiininomaisuus, suhtautuu lapsiin valvoen, ilme- ja elekieli niukkaa, tunneilmaisu pidättyväistä, "hienosäätö" puuttuu ohjaustavasta
4	ei uppoudu/ sitoudu täysin, ohjaustyylin selkeys ja asiallisuus, mutta vähäinen eläytyminen
5	vastaa herkästi lasten aloitteisiin, käyttää hyväkseen mahdollisuudet vuorovaikutukseen lasten kanssa, on levollinen ja omaa myönteistä energiaa ja lämpöä, valmis vastaamaan lapsen viestiin, ihailee lasta, juttelee rauhallisesti, eläytyy lapsen leikkiin, keskittyy sataprosenttisesti, on kiinteässä vuorovaikutuksessa lasten kanssa kaikessa toiminnassa, menee lähelle lasta, toimii kiireettömästi, levollinen ja kiinnostunut läsnäolo, vahvistaa ilmaisullaan lapselle tärkeän tärkeäksi, malttaa katsoa ja ihastella, tunnistaa mitä lapsilta voi odottaa, tunnistaa, mitä lapset kaipaavat, soveltaa tai luopuu suunnitelmastaan tilanteen mukaan, ymmärtää ja vastaa lapsen innostukseen, huomioi ohjauksessa lapsen tunne- ja vireystilan, perustelee lapselle, laskeutuu lapsen tasalle, viestittää välittämistä läheisyydellä

(Koottu: Kalliala 2009, 94-181.)